









# ОКТАБРЬ ДАН ОДУНГАН БИС, ОРАНЫ ВЫС ЧЕКЕКТЕЛГЕН

Танды Тыванын арат чону революция мурнунда даштыктын ажалына, нишканын феодалдарына ийи дапкырлардады, эрге-медел, эртем-сургуул, ужу-бижик чок, карагы-бүдүүлүк чорам. Чүгө Октябрь революциянын чыры хаазы тыва черге деген соонда аратарнын тынжы алып, ооргам хандурулу, акти бейи агадан.

## Чолдун бедик чадазынче

Ильа-да-ла 1930 чылдарга чедир феодалдар, теократ ламалар хевээр чурттан, харин-да Тыванын нам, чазанын удурутту ажалдарына турган үдө чигте аратарнын эрге-ажым камгалабайн, ажил-агыын хогжүдеринче сагыш салбайн турганар. 1930—1931 чылдарда феодалдарнын политикагы эргени казып, хөгжүдүгүн хавырган болгаш нам, чазактын ажил-албанын аратарнын гүлүгү төлөөрү бурун агадан соонда, арат чон ужу-бижикке өөренип, мал-маганын өстүрүп, таразын тарып чип, эрге-чакырганын согулазынга калба-биле кичирин, чолдун бедик чадазынче көдүрүп үнгөн. Ол дөргө Октябрь революциянын чыры хаазынын ачыш-дыр.

Хөндөргөй чурттуг Монгуш Мургуз нам, чазактын ачызында хой мал азырап өстүргөн. Мыыл Шериге 33 эки агтарын белекке туткан. Оске малды база хойну берген. Мурнууда адым чоразан, Сүт-Хөл чурттуг Монгуш Ыцаажык фронтуга база хой малы берип, Тыванын чазанын орден хаазыны-биле шапчаткан. Илдыг кижилер чүгө Чоюн-Хем чөбүлө, оске-даа районнарда хой.

Улуг Совет Эвилелинин хой националдыг ө-булезинге кирген соонда Тыванын экономикаы, культуразы шапкан хөгжөөн. Ам кайнаар-даа көргө, олар сынмас мал, хову сынмас тараа апаргайдыр.



Мен малчын болганымда, Октябрьдин байырламында малчыларнын онаалап чугааласка турарым ол. Бистин колхозтарында, совхозтарында муракчылар кымарал дие, хамгытык мурнууда малчыннар дидир бугу. Чола, Кандан Урду-Ипкаш Социалист Күш-ажылдын Маадырлары-да бар болгай. Бистин хой-хей малчыларымыс Совет эрге-чакырганын организмында чоңук сонгуустаныры болуп турар. Оларын аразында саянын Ховалыг Шоңгайт, хойжулар Маадыр—ол Мукалай, Иван Данзурун— оо ССРЭ-нин Дээди Советинин депутаттары. Во дөргө Октябрьдин чыры хаазынын ачыш-дыр. Тыванын бүгү малчыларынын чолдун бедик чадазынче депшигези-дир.

## Кара-Дагнын эртинези

Октябрь байырламын күш-ажылчы ээлчөөчө киргеш, боду-вустун социалист күдөөлөгөстү чедипшиктин күчүстөгө.

300 рубль-даа чезе бөөр. Ынчангаш дагжыл бистерини амьдырал-чуртталгамыс бай-шылдагыр, чаагайжыды туттунар чуртталга бажымнар-биле хандыртынган бис.

Д. АВЫДА, забойщиктер бригадалыгы бригадир, Тыва АССР-ин Дээди Советинин депутады.

## Күштүглернин ыры

Аны-дуңма бузуудан Артын күштүг чүве-даа чок, Аказ шыныч болурудан Артын аргы алдар турбас. Эпиглерини холу дыңыг, Экилиги быныч чорда, Саян, Таңы бедиктери Шаптын болбас — чагырты бөөр.

Кара-Даштын Хайыразы Хөлга кирер. Улуг Совет күрүне, дээш, Уруу болган Тываыс дээш, Аны-дуңма улустарын Алдын чолу — келир ой дээш, Делегенин сиритлетен Демниги ишин сорууус дээш Пиртича солдат боорун Бады-шыныч оолп чор бис. Алдын-оолп ДАРНАА.



## Ленин орденниг бешки колхоз

Ам Елизавета Иосифовна Корокина алдан беш, а Семён Тимофеевич Корокин алдан чеди харлаан. 1930 чылдын чазында бо колхозту организастаган турда, кайма-даа амыл, чаа амьдыралдык тын утказын билген, өш-өрүгүгө үлөөр-чиюгүн көргүзө берген ө-буле турган.

Союсерлер. Семён Тимофеевич амыл кыдыр шиэон чидире-даа апаа олуруп шыдамас, тараачын аажы-чачын ам-даа салбаан. Эрткен чылдын ол эки тураны-биле таңымылдан турган, ам база-ла амылдагышкан.

Совет эрге-чакырганы 50 чылынын бүдүүзүндө ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделенин «Бүдүрүкчү 280» дүзүлүсүнө Тыва АССР-ге дузалаар кемчелер дутайында хүлөөп алган доктаалы бистин республиканын бөгүнү болган даартагы хунуну дугайында коммунисттик партиянын, Совет чазактын ала

сагыш салымшыкынын база бир чырыктылапчак бадыталы-дыр. Беш чылдын планында көрдүгөн бо чугула тудугда хой нацияларнын төлөөлөгчүлери амылдап турар. Найыралды күш-ажылды ачы-зында туду хун келген туду-на шулуудан оор. Революциянын тиг партиянын, Совет чазактын ала

УЛЕТПҮРНҮН, ТУДУГҮН, ТРАНСПОРТУН БОЛГАШ ХАРЫЛЗААНЫН ЭР, ХЕРЭЭЖЕН АЖЫЛЧЫННАРЫ, ИНЖЕНЕРЛЕРИ БОЛГАШ ТЕХНИКТЕРИ! СОЦИАЛИЗМИН АРТЫК КҮШТҮҮН БОЛГАШ АРАЛАРЫН УЛАМ ДОЛУТУУ-БИЛЕ АЖЫГЛАНАР! НИИТИЛЕЛ БҮДҮРҮЛГЕЗИНИН АЖЫК-ТЫНЫН УЛАМ БЕДИК БОЛУРУН ЧЕДИП АЛЫНАР!

(Октябрьдин социалист Улуг революцияныг СЭКП ТК-инч Кыргыргарыдан).

Колхоз хөгжүп келген чылдарынын дургузунда амыл-агыл шапканын күсүстөгөн бар илдинг чыл турбайн. ССРЭ-нин Дээди Советинин 1967 чылдын май 25-те Чырымы-биле колхозна Ленин орденни тывыскан.

Оон бээр 37 чыл эрген. Колхозтун саймараанын чү дөр! Ам оон акылыгында 143 трактор, 52 автомашина, 45 трактор андыанын, 146 трактор паяны, 48 селда, 10 жатка, 67 комбайн, 8 душлынын, тараа чүдөрү 7 машина, 3900 инен, 33 муң хой, 527 колхозчу ө-буле, механизастаан үш мал фермазы, механизастаан шап, клуб болган оске-даа тудуглар, 8600 га тарыла шөвү бар.



Тоюу районыда «Совет Тыва» колхозтуң аччызы Баран Чурукпановна Серен — хочун аялмаларын бирөөзү. Адыр-тыныш аялында бедик көргүзүлгөрүн чеди алганы дээш чазактын бөдик шапчалы — Ленин ордени-биле шапчаткан.

Ада-чурттук Улуг дайыны 14 харлыг турумда эгелөөн. Ынчан трактористер курузунга өөренип кириптим. Оон эгелөөн тарааны алдырды. 1944 чылда тайбың күш-ажылды илгаш, даязын-биле дайыдалдыг умруга 17-ле харлыг тургаш тавыршыткан. Даязын тиелетирген, тайбың үе келген.

Совет кижилер боттарынын эрге-чакырганын алдардыг оюн ам беженги дуулар байырлар, ажил-агыл, культура тургузуушкунарында чедип алган чедипшиктин сепкил ханымыкы-биле демеждөөр, бистин чуртка коммунизм тургузуушкунун өндүр чаагай сорулгаларын ботанжыларынын хөзөгүнө бүрүн белезини илергейлеп турарар.

Социалист чырыс мээң ажылымга улуг салдары чедирген. Тынтык Оюн ол чырышка бирги черин ап, 693 гектар черин таразын амаанам. Бис ийиниң түңчөлдөрүс район-мурнакчы комбайнерин Маадыр-ол Монгуш, Очур Ондар, Михаил Монгуш оларын көргүзүлгөрдөн шөвүг тула-ваан.

Оңгар-Ховунуң дөлгөмнөриниң таразын ам элзэн иш чылдар улаштыр комбайнык-биле амаап келидим. Унуп оор хун-чэ унтуштур халтарымга, чүрээң ырлай бээр: «Тараам тураа, тодуг-ла мен!»

Л. БИБИЙ, комбайнер.

диспансерде эвес, республикада дээди эртемниг тыва аччи калдар хун-буру немежин турар. Диспансерде алтпа бар. Оон эртелектен Томскинч медицина институтунуң доозукчуу Ооржак Байыр-ооловна Тоюу. Ол коллективтик чоргам, Анык ажылаачу ук диспансерде үш чыл амылдап турар. Во кыска чезе болуп ажылга кызымак, чүткүлдүг кижжи кыдыр көргүзүп шыдаан. Ынчангаш коллективтик ком-

## УЛУГ ЧАГЫГ-БИЛЕ

Кымылдың каттышкан школазынча Тываның тускай эртемниглерин белектээр өөредилге чери бооп турган. Ол школан башчы тевиктуу доозак башчы ажылымын баштайы бадымын агазыр аас-кежигит болган мен. Төрөөн чөрү-Бай-Тайганың Шуйга чоңук ажи-толуп бижик-билте өөредир илг күзөлдиг. Ызыңгы тура-соруутук хал чедип келген мен.

Мунуңкит, култарбойжы отолдагы бижик-дос сестер мычал көлөөк пертээр. Шуй сумуунун аратарны ажи-толуп өөредир, чаа школа тудар айттырмын эи чугула деп шийттирлээ. Дөрт өрөөл школанын тудуун, иштенин соогуң соок дивейн, нончуг шалымны тудуп доозулкан. Өөренир школа белең-да бол-

за, өөреникчилергө кыдырапчак, ном, дери-херексез бар эвес. Ол бүгүн Тэвилден барып төргөлгө атыттың чымы бөлөң белең эвес турган. Ырак-уаак тайгаларда аалдары келип чортар апаар чүве болгай.

Чаа-ла амылдап эгелөөн амык кижиге арга-сүме. дуза калдырыңа башчы өөрүн Күрүтөт Күрүк, Макар Байкара, Хертег Кошбу, Салчак Чамды улуг салдары болган. Оларын үлөөргө-келжө мензэ уттудурубас бооп артык. Оон бээр 25 чыл эрген.

Улуг Октябрьдин төртүтүнген совет күрүне чарык чүс чыл юбилейни демеждөөр турар. Күш-ажылчы орумуңун 25 чылдарын амык салгалды кижилердинге барам болдурум.

1967 ч. Ноябрь 3. ШЫН 3-КВ АРЫН

В. МОЛЬБИ.



